

Majorosi Ádám:¹

TIMUR LENK ANKARAI GYŐZELME²

DOI: [10.35926/HSZ.2023.2.7](https://doi.org/10.35926/HSZ.2023.2.7)

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány témája Timur Lenk oszmánok ellen 1402-ben vezetett hadjáratának az elemzése. Az ankarai csata rekonstruálásához rendkívül fontos az oszmán hadtörténelem vizsgálata és az oszmán haderő fejlődésének jellemzése, hiszen ezáltal lehet következtetéseket levonni a mohácsi síkon harcoló oszmán erők szervezetére, felállítására és harcmódjára vonatkozóan.

KULCSSZAVAK: Timur Lenk, Bajezid szultán, Oszmán Birodalom, Ankara, 1402

A SZERZŐRŐL:

Majorosi Ádám, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója (ORCID-azonosító: 0000-0003-2939-3103)

BEVEZETÉS

Timur Lenket az utolsó nagy nomád hódítóként szokás emlegetni. A mai Üzbegisztánból kiindulva meghódította a mai Tádzsikisztánt, Kazahsztánt, Iránt, Irakot, Azerbajdzsánt, Örményországot, Szíriát és Törökországot részeit is.³

Az ankarai csatára azért esett a választásom, mert véleményem szerint ez volt az egyetlen olyan jelentős szárazföldi csata, amelyet az oszmánok elveszítettek. Ezután birodalmukat Timur Lenk felprédálta és újra felosztotta. Az eseménysor legfőbb érdekessége, hogy bár az oszmánok hasonlóan jelentős veszteségeket szenvedtek el, mint az 1241–42-es tatárjárás során a magyarok, mégis képesek voltak újjászerveződni, és néhány évtized múltán folytatni az uralkodójuk, Oszmán⁴ által megkezdett hódításokat. Elkerülhető volt-e az oszmán–timurida összeütközés? Vajon mi vezetett a vereséghez? Az oszmánok vajon megnyerhették volna a csatát? Mi volt Timur Lenk taktikája? Ezekre a kérdésekre keresek választ tanulmányomban.

Ahhoz, hogy a csata bizonyos részeivel kapcsolatban tisztább képet kapjak, hasonlóan megvívott más csatákat is elemeztem (bosworthi csata, szekigaharai csata), hiszen az ezek során alkalmazott katonai megoldások közelebb vihetnek bennünket a csata pontosabb

¹ A szerző jelenleg a Mohács 500 Egyesület tagjaként a mohácsi csata kutatásában vesz részt, illetve a Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója.

² A mű a TKP2020-NKA-09 számú projekt keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

³ Beatrice Forbes Manz: *The rise and rule of Tamerlane*. Cambridge University Press, Cambridge, 1989, 56.

⁴ Oszmán vagy I. Oszmán (1259–1326), az Oszmán Birodalom megalapítója, aki az oszmán törökök első uralkodójának is tekinthető. A legenda szerint Ertugrul, a kayi törzs vezetőjének a fia volt. Nagyobb szabású portyákat vezetett bizánci területre, melyek eredményeként zsákmánnyal és földterületekkel gyarapodott a törzs vagyona. Legemlékezetesebb tettei a mai Yenişehir és környéke elfoglalása, a bapheusi csatában elért győzelme és Bursa ostroma voltak, amelyet azonban már nem ő, hanem fia, Orhán szultán fejezett be sikeresen. Bővebben lásd Aşıkpaşazade: *Osmanoğullarının Tarihi*. MAS Matbaacılık M.A.Ş., Isztambul, 2003, 51–92.

1. térkép Timur Lenk birodalma⁵

megértéséhez. A tanulmány első fele a hadjárat okait vizsgálja, a következő rész magával a hadjáratral foglalkozik, ezután a csata elemzése következik, majd a hadjárat lezárását ismertetem. Végezetül pedig a következtetések levonásával zárom a tanulmányt. Következtetésem szerint Timur egy nála jóval erősebb oszmán haderőt győzött le, amelyet sikerült kifárasztania és felbomlasztania. Ez a felbomlasztás nem azonnal, hanem több lépcsőben valósult meg. Végül a hadjáratát az oszmán területek feldúlásával fejezte be, hogy ezzel ilávetett státuszba kényszerítse az oszmánokat.

A HADJÁRAT OKAI

Timur 1402-es hadjáratának megindításában több jelentős ok is szerepet játszott. Bár Clavijo spanyol követ – aki 1403-ban Timurnál járt – úgy vélte, hogy a hadjárat Kemah várának elfoglalása miatt történt, ennél azonban több előzményről beszélhetünk. Az okok legfőképpen anatóliai kötődésűek. A 14. század végén és a 15. század elején az Oszmán Birodalom jelentős katonai erőt alakított ki, amellyel két generáció alatt a haldokló Bizánci Birodalom jelentős területeit, sőt a Balkánt is elfoglalta.⁶ Az 1389-es rigómezei csata után új oszmán uralkodó lépett trónra I. Bajezid szultán személyében, aki jelentős hódításokat végzett Kis-Ázsiában a törzsi fejedelmek között. A további hódítások következtében még több apró fejedelemség került az uralma alá, amelyek vezetői Timurnál találtak menedéket. Kezdetben azonban Timur nem foglalkozott velük, hiszen folyamatosan növekvő birodalmát újabb ellenségek, belső lázongások fenyegették, így a birodalom terjeszkedése minden figyelmét lekötötte. Laonikosz

⁵ <https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Timurid%C3%A1k>

⁶ Ágoston Gábor: *The Last Muslim Conquest: The Ottoman Empire and Its Wars in Europe*. Princeton University Press, New Jersey, 2021, 17–32.

Khalkokondülész bizánci görög történetíró szerint amikor a korábbi fejedelmek Timurhoz kerültek, ő diplomáciai úton próbálta rendezni a helyzetet, így követet küldött ajándékaival.⁷

Beatrice Manz szerint erre azért került sor, mert Timur szövetséget akart kötni Bajeziddel a mamelukok ellen, de véleményem szerint ez így nem pontos.⁸ Úgy vélem, azért nem, mert ekkor még az oszmánok nem értek el olyan kiterjedést, amely a mameluk határhoz vitte volna őket, továbbá Timur szövetségesei sem kerültek oszmán befolyás alá, például Taharten⁹ sem. Ráadásul Timurt lefoglalták a további hódítások, háborúk. Így nem tekinthette céljának Egyiptom meghódítását. Vélhetően ekkor az Oszmán Birodalommal szembeni puhatólózást helyezte előtérbe, mivel a feltörekvő oszmánokról még nem rendelkezett információkkal. Számomra roppant érdekes volt Taharten személye. Vele korábbi hadjáratai során együttműködött más mongol törzsekkel szemben.¹⁰

Tahartennek Timur az indiai hadjárata után egy ázsiai elefántot küldött ajándékba.¹¹ Jazdi kiemeli őt, mint aki Timur emírjei mellett ebben a kegyben részesült. Véleményem szerint ekkor már Taharten egy igen fontos szövetségessé, alattvalóvá lépett elő Kis-Ázsiában, aki a nyugati tartományok védelmében kulcsszerepet kapott. Clavijo úgy vélte, hogy Taharten csak az oszmán fenyegetés miatt hívta be Timurt segítségül,¹² bár Jazdi munkája alapján állíthatjuk, hogy az együttműködés korábbra nyúlt vissza, és kölcsönös előnyökkel szolgált.

A konfliktust a két fél között az oszmán hódítás okozta. Bajezid elfoglalta a kis-ázsiai hercegségeket, majd 1399-re Sivas városát is, amelynek élére a fiát nevezte ki.¹³ Közben eleinte diplomáciai úton próbálta meg Bajezid Tahartent átcsábítani, amire az nem volt hajlandó. A Timurhoz menekült emírek azt követelték, hogy szabadítsa meg őket az oszmán uralomtól. Timur hajlott erre, mert az oszmán fenyegetés számára is problémát jelentett, ugyanis az ő nyugati határa sem volt biztonságos. Mirza Mirán sah – Timur fia, aki a nyugati határterületeket ellenőrizte – megőrült, vagy talán fellázadt apja ellen. Több vereséget is elszenvedett Azerbajdzsánban és Bagdadban, kockáztatva ezzel a nyugati határ biztonságát. Így Timurnak rendet kellett tennie, ha ezt meg akarta gátolni. Mirán sahot tehát letartóztatták, tanácsadóit kivégezték, az általa elkövetett hibákat katonai eszközökkel orvosolták.¹⁴ Az oszmánok azonban már Taharten birtokait és a birodalmat is fenyegették, ezért Timur lerohanta és elfoglalta az oszmánok déli területeinek központi

⁷ Laonikos Chalkokondyles: *The Histories*, Volume 1. Harvard University Press, Cambridge, 2014, 165–175.

⁸ Beatrice Forbes Manz: *Nomads in the Middle East*. Cambridge University Press, Cambridge, 2022, 151.

⁹ Taharten egy kis-ázsiai fejedelem volt, aki gyorsan Timur egyik alattvalója lett. Timurral együtt harcoltak a térségben betöréseket végrehajtó nomádok ellen.

¹⁰ Sharaf al-Din Ali Yazdi: *The history of Timur-Bec, Known by the name Tamerlain the Great, Emperor of the Moguls and Tartars*. Bartholomew Close, London, 1823, 279–280. https://books.google.hu/books?id=6zrLcMS-lz0C&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Letöltés időpontja: 2022. 12. 23.)

¹¹ Uo. 63.

¹² Ruy González de Clavijo: *Embassy To Tamerlane, 1403–1406*. Taylor & Francis Group, London, 2006, 71. <https://wellcomecollection.org/works/gsbahsgv/items?canvas=10> (Letöltés időpontja: 2022. 12. 23.)

¹³ Aşıkpaşazade: i. m. 137–146.; Doukas: *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks: An Annotated Translation of „Historia Turco-Byzantina”*, 1341–1462. Wayne State University Press, Detroit, 1975, 81–85., 90.; Chalkokondyles: i. m. 103.

¹⁴ Jazdi: i. m. 118–130.

városát, Sivast.¹⁵ Ezután Timur Tahartent hazaküldte, hogy védje a hadserege szárnyát, miközben a mai szír határnál harcolt az ellátmányát támadó törzsekkel.¹⁶

Véleményem szerint ezek a törzsek mameluk szolgálatban lehettek, hiszen korábban a mameluk birodalmat is védték különböző arab törzsek az ilhánok ellen.¹⁷ Timurnak a mamelukokkal korántsem volt kielégítő a viszonya. Többször támogatták az ellenségeit, a követeit pedig fogságba vetették.¹⁸ Tehát amikor Szíria határánál állt, Timur úgy döntött, hogy a mamelukok ugyanolyan veszélyt jelentenek a nyugati határaitra, mint az oszmánok. Erre abból következtek, hogy Timur a mai Szíria területén lévő mameluk határvárosokat (Homsz, Aleppó, Damaszkusz) csak elfoglalta, kifosztotta és felgyújtotta,¹⁹ nem nevezett ki azonban kormányzót, sem alávetett uralkodót a terület élére. Vélhetően csak a mameluk befolyást próbálta meg a területeitől nyugat felé tolni, és a főbb határvárosokat megsemmisíteni.²⁰ A tanulmányban a helyszűke miatt nem részletezem a szír hadjáratot. Annyit szögeznék le, hogy az oszmán és a mameluk hadjáratok véleményem szerint nem előre eltervezettek voltak, azokat a timurida birodalom nyugati területeinek gyengesége miatt kellett Timurnak elrendelnie,²¹ továbbá azt is érdemes kiemelni, hogy amíg a szír hadjárat tartott, aközben Bajezid megtámadta Taharten tartományát, elfoglalta Kemah várát, és a családját fogságba ejtette.²² Ezért Timurnak mindenképpen hadjáratot kellett indítania az oszmánok ellen, hogy a fenyegetés ellen fellépjen.

Úgy vélem, hogy ha Bajezid nem támadott volna, akkor Timur 1402-ben nem vezetett volna hadjáratot Kis-Ázsia ellen. Jazdi leírja, hogy az indiai hadjárat előtt Timurt Kína elfoglalása foglalkoztatta.²³ Azért tartom a Bajezid elleni hadjáratot inkább területvédelmi céllal indítottnak, mert a cél inkább az oszmán hatalom megnyirbálása volt, Kis-Ázsia pedig vazallusi státuszba került.²⁴ Másrészt a későbbi krónikák híradása szerint a korábbi urak visszakapták a földjeiket. Ezt azt bizonyítja, hogy Timur az oszmán állam hosszú időre történő gyengítésében, semmint annak meghódításában volt érdekelt.

¹⁵ Chalkokondyles: i. m. 175.; Marie Mathilde Alexandrescu-Dersca: La campagne de Timur en Anatolie (1402). Universitatea Mihaileana, din Iasi, Iasi, 1942, 42–45.

¹⁶ Jazdi: i. m. 155.

¹⁷ Reuven Amitai-Preiss: Mongols and Mamluks. The Mamluk-Ilkhanid War, 1260–1281. Cambridge University Press, Cambridge, 1995, 64–71.

¹⁸ Jazdi: i. m. 157–161.

¹⁹ Ahmed Ibn Arabshah: Tamerlane or Timur the Great Amir. Luzac & Co, London, 1936, 111–124. https://archive.org/stream/TamerlaneOrTimurTheGreatAmir-AhmedIbnArabshah/216572337-Tamerlane-or-Timur-the-Great-Amir-Ahmed-Ibn-Arabshah_djvu.txt (Letöltés időpontja: 2022. 12. 23.)

²⁰ Jazdi: i. m. 159–160.

²¹ Bővebben lásd Manz (2022): i. m. 150.

²² Aşıkpaşazade: i. m. 137.; Jazdi: i. m. 219.; Chalkokondyles: i. m. 237.

²³ Jazdi: i. m. 120–126.

²⁴ Uo. 267–268.

AZ 1402-ES HADJÁRAT ÉS A CSATA

A hadjárat lefolyása

2. térkép Timur anatóliai hadjárata²⁵

1. Nikápoly, 2. Kaffa, 3. Konstantinápoly, 4. Bursza, 5. Szmirna, 6. Ankara, 7. Sívás, 8. Aleppó, 9. Damaszkusz, 10. Alexandria, 11. Jeruzsálem, 12. Bagdad, 13. Moszul, 14. Tabriz, 15. Tbiliszi, 16. Derbent, 17. Iszfahán

Timur Szíriából 1401-ben visszatérve Irakot vette célba, majd a hadjárat sikere után a mai Azerbajdzsánba vonult téli szállásra.²⁶ Ekkor már a kis-ázsiai hadjáratot tervezte. Ürügyként pedig Kara Juszufot, a Kara Kojunlu törzsszövetség vezetőjét használta fel, aki ismét Timur területeit fosztogatta.²⁷ Vélhetően azért ment Azerbajdzsánba telelni, hogy közben Kara Juszufot üldözze. Ő azonban szintén Bajezidhez menekült. Korábban is volt példa arra, hogy egy adott uralkodó befogadta a másik ellenségeit. Például a mamelukok is befogadták Ahmed Gelairt,²⁸ sőt még Timur egyik fia is átállt Damaszkusznál az ellenséghez.²⁹ Az esetek többségében nem indítottak azért hadjáratot, hogy rögtön kiköveteljék a politikai menekült kiadatását. Timur most megtette, mert tudta, hogy Bajezid ezt el fogja utasítani, ő pedig háborút indíthat.

²⁵ Timur Anatolia campaign. Wikipedia. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Timur_Anatolia_campaign.jpg (Letöltés időpontja: 2022. 09. 14.)

²⁶ Jazdi: i. m. 224–226.

²⁷ Alexandrescu-Dersca: i. m. 50.

²⁸ Ibn Arabshah: i. m. 149–150.; Manz (2022.): i. m. 151.

²⁹ Jazdi: i. m. 183–184.

Bajezid eleinte a diplomáciai megoldásban volt érdekelt, így megpróbálta elkerülni a konfliktust. Timur ezért visszaküldött az oszmán küldöttséggel egy másik diplomatát, hogy követelje vissza Kara Juszufot, de mielőtt a követ visszatért volna, Timur úgy döntött, hogy az oszmánok ellen indul. A döntése mögött az állt, hogy még valamennyire bízott a diplomáciai erőfeszítésben, viszont úgy vélte, hogy katonai erővel rábíratja Bajezidot a megfelelő diplomáciai döntés meghozatalára.³⁰ Timurt hadvezérei megpróbálták erről lebeszélni, mivel a katonák kifáradtak, hiszen már három éve folyamatosan háborúztak. Timurt azonban nem lehetett eltántorítani, így megindult Anatóliába Azerbajdzsánból az Aran–Samkir–Muganli útvonalon. Muganlinál még egy követet küldött, mivel az előző felől nem érkezett hír. Mindez bizonyítja, hogy eleinte diplomáciai megoldásban volt érdekelt, és a hadseregét diplomáciai nyomásgyakorlásra használta. Hiszen ha hadjáratot kezdeményezett volna, nem küldött volna ennyi diplomatát Bajeziddel tárgyalni. Amíg a követekre várt, bevett néhány lázadó várat, majd a mai Örményország területére vonult, ahol Avenicnél (ma Avnik, Örményország) várt Bajezid válaszára, ami nem érkezett meg. Ezért a háború mellett döntött és Erzerumba vonult, ahol a sereg többi része csatlakozott hozzá. Innen Erzincanba ment, ahol megkezdte Kemah erődjének az ostromát.³¹ A város terepe nagyon egyenetlen volt, ezért Arabshah szerint fákat vágatótt ki, amelyekből fahasábokat készíttetett, így a sereg képes volt rohamokat végrehajtani.³² Jazdi szerint elvezették a vár körüli vizet, és hágcsőlétrákat készíttetek, amelyek segítségével meg tudták mászni a falakat. Emellett követő gépeket is alkalmaztak.

Végül néhány hét után elfoglalták a várost, és Timur azt Tahartennek adta vissza. Ezután Sivasba meneteltek, ahová az oszmán követek Bajezid elutasító válaszával érkeztek. Timur díszszemlét tartott, majd a sereg egy része Haranköy elfoglalására indult, amit be is vettek. A sereg vélhetően észak felé fordult volna, Tokat irányába, a felderítés azonban jelentette, hogy Bajezid már Tokatnál van, és az erdős hágókat tartja megszállva. Így Timurnak nem maradt más választása, mint Kis-Ázsia déli részein menetelni.³³

Mint láthattuk, Bajezid késve küldött válaszkövetséget Timurnak, ugyanis valószínűleg a két korábbi követet lefogatta és magánál tartotta. Amíg Timur a követei válaszára várt, addig Bajezid sereget toborzott. Pontosan tisztában volt Timur útvonalával, így egyenes vonalban Bursától Tokatig menetelt. Arra számított, hogy meg tudja lepni ellenfelét (ami sikerült is), lezárja az egyik fő útvonalat az oszmán belső területek felé, és csatára kényszerítheti Timurt. Ezzel viszont Timurt a hadjárat irányát átgondolására kényszerítette.³⁴ Az eredeti terv szerint egyenesen Bursa felé támadt volna Ankarán keresztül. Úgy tervezhette, hogy félúton megütközik Bajeziddel, és utána pedig beveszi Bursát.

Bajezid támadása végül keresztülhúzta a terveit. Így Timur más stratégiát választott. Inkább kerülőúton vonult Ankara felé, ezzel maga után csalva Bajezidet. Közben pedig igyekezett kifárasztani az ellenséget, és egy általa választott területen csatára kényszeríteni a szultánt. Erre az lehetett az oka, hogy Timur erői jelentős létszámhátrányban voltak. Kevés olyan forrásunk van, amely a két fél haderejének létszámával foglalkozik. Egy ilyen modern történeti munkáról tudok beszámolni: Marie Matilda Alexandrescu-Dersca művéről van szó, amely az 1402-es hadjáratot elemezte. E forrás szerint Timur hadserege 140 ezer főt

³⁰ Uo. 237–240.

³¹ Ibn Arabshah: i. m. 153–155.

³² Uo. 155.

³³ Jazdi: i. m. 240–247.

³⁴ Uo. 246.

tett ki, míg Bajezidé 85 ezer főt,³⁵ de a számokkal több probléma is felmerül. Egyrészt ekkora erőt a középkori hadjáratokban soha nem sikerült toborozni, mert ellátni sem tudták őket. Másrészt a két fél között 55 ezer fő különbség volt. Több, mint amennyi Mohácson az oszmánok és a magyarok között lehetett. Akkor viszont Timurnak semmi szüksége nem lehetett arra, hogy kerülőúton vonuljon Ankara felé. Akár meg is támadhatta volna Bajezidot birodalma határainál, majd őt legyőzve akadálytalanul folytathatta volna útját a birodalom belső területei felé. Bár Tokatnál szűk átjáró volt, Timur megoldhatta volna, hogy kicsalja Bajezidot, és Tokathoz közel győzelmet arathatott volna felette.

Ő azonban nem ezt az utat választotta, hanem az oszmánokat üldözésre kényszerítve és egy nagy kört leírva az ellenséges hadsereg utánpótlását támadta Ankaránál. Ettől azt remélte, hogy az ellenség kifárad majd, éhezni és szomjazni fog,³⁶ és így tudja csökkenteni a jelentős létszámhátrányát. Timur csapatai véleményem szerint nem lehetnek 30 ezer főnél többen, Bajezid pedig két hónap alatt körülbelül 45 ezer főt tudott toborozni, vagyis 15 ezerrel többet, mint Timur. Amikor Bajezid értesült arról, hogy Timur Kis-Ázsia belseje felé vette az irányt, üldözni kezdte. Úgy gondolta, hogy ellenfele erői fáradtak lehetnek, hiszen három éve folyamatosan háborúznak, így könnyen beérheti és részenként megsemmisítheti vagy csatára kényszerítheti őket. Arabshah leírja, hogy Bajezid – mikor Timur ellen vonult – igyekezett olyan utat választani, amely lehetetlenné tette, hogy Timur katonái az oszmán lakosságot terrorizálják.³⁷

Bár Arabshah ezután úgy ír, mintha Bajezid dél felől menetelt volna Timur felé, míg ő az északi régiókat fosztogatta, ez azonban nem igaz. Véleményem szerint Bajezid azért eredt Timur nyomába, hogy megelőzze az országa pusztítását. Timur hagyományos mongol taktikát követett, amelyet Szübötej is alkalmazott a Kalka folyó előtt. A mongolok ugyanis 1221-ben rátörtek a mai Grúziára és Azerbajdzsánra, majd kijutottak a kelet-európai síkságra. Ezután legyőzték az alán–kipcsak–cserkesz haderőt, amelynek vezére, Koten az orosz fejedelmektől kért segítséget. Jelentős haderőt alakítottak, amelyet a mongolok egy általuk választott helyre, a Kalka folyó mellé csaltak. Itt a lesben álló erők megfutamtították a kipcsak törzsek csapatait, majd lemészárolták az oroszokat.³⁸ Ezt a mongol taktikát alkalmazta most Timur is, amikor maga után csalta Bajezidot. Ő azonban nem egy leshely felé vezette az oszmánokat, hanem erőltetett menetre kényszerítette őket és elvágta az utánpótlásukat. Így tudta gyengíteni az ellenséget és ellenük fordítani a túlerejüket. Ezután pedig egy csatában akarta megsemmisíteni az ellenséges hadsereget.

Így hát Timur először Sivasból Kayseribe menetelt. Timur a városon kívül táborozott, és megtiltotta a katonáinak, hogy a várost megostromolják.³⁹ Nem akarta ugyanis, hogy Bajezid beérje. Ezért inkább fosztogatással tette élehetlenné a környéket az oszmánok számára. Majd csapatai a Kızılırmak folyó mellett meneteltek három napot, és a negyedik napon megérkeztek Kırşehirbe.⁴⁰ Itt Timur szintén letáborozott. Mivel nem ismerte az oszmán sereg helyzetét, ezért egy ezerfős portyázó csapatot küldött felderítésre. Ők két óra lovaglás után rátaláltak Bajezid táborhelyére, majd lesvetést alkalmazva rátámadtak az előőrsére.

³⁵ Alexandrescu-Dersca: i. m. 125–128.

³⁶ Justin Marozzi: Tamerlane: Sword of Islam, Conqueror of the World. Harper Collins Publishers, London, 2005, 283.

³⁷ Ibn Arabshah: i. m. 159–161.

³⁸ Timothy Michael May: The Mongol Art of War. Pen & Sword Books Ltd., South Yorkshire, 2007, 107–108.

³⁹ Alexandrescu-Dersca: i. m. 62.

⁴⁰ Marozzi: i. m. 280.

Miután jelentős veszteséget okoztak, visszavonultak. Bajezid rájött, hogy Timur a közelben van, ezért erőltetett menetben indult Kırşehir felé. Timur ezután 60 főt különített ki, hogy figyelemmel kísérvék Bajezidot. Majd továbbindult Ankara felé, ugyanis az oszmán állam belső részét akarta felprédálni, hogy ezzel is tovább gyengítse az ellenséges hadsereget.

A másik lehetőséget, hogy bevárja Bajezidot Kırşehirben, elvetette, feltehetően annak létszámfölénye miatt.⁴¹ Mialatt Timur folytatta menetelését Ankara felé, serege egy részét előreküldte néhány emírje vezetésével. Feladatuk az volt, hogy zárják le az utat Ankara felé Bajezid előtt, közben pedig alakítsanak ki egy megfelelő táborhelyet, amely esetleg védelmül szolgálhat az oszmánokkal szemben. Véleményem szerint ez az előőrs védelmezte a hadsereget az ankarai helyőrség esetleges kitöréseivel szemben, illetve azt az elméletemet is megerősítheti, hogy Timur valójában nem akarta bevenni a várost.

Úgy látszott, hogy Ankaránál feltartóztatják Bajezid erőit, és lehetőséget biztosítanak Timurnak arra, hogy seregét összerendezze és továbbinduljon. Így pedig háttvéddé alakulnak, és miután sokáig lekötötték Bajezid erőit, elszakadhatnak és követhetik a főerőt.⁴² Közben továbbra is folytak a kisebb rajtaütések, amelyekben mindkét fél veszteséget szenvedett, de ez az oszmánoknak jelentett hátrányt.⁴³ Timur Ankaránál látszatostromot vezetett. Amikor a város majdnem elesett, hír érkezett, hogy Bajezid a hadseregével Timur átkarolására indult. Ekkor Timur véget vetett az ostromnak.⁴⁴ Jazdi szerint Timur ezután elvonult Ankara alól, átkelt a Cubuk nevű patakon, és azon túl alakította ki megerősített táborát. A patak természetes védelmet kínált. Bajezid ekkorra még nem kelhetett át, hiszen az erőltetett menet kifárasztotta a katonáit. Ezt abból tudjuk, hogy Jazdi szerint az ellenséges erő átkelésének útvonalán volt egy kút, ami ívóvízzel láthatta volna el az oszmánokat. Timur hamarabb vette észre, mint Bajezid, és meg tudta semmisíteni. Az oszmánok ezt nem tudták megakadályozni, mivel pihenésre volt szükségük.⁴⁵

A csata

A következő oldalon látható 1. ábra, bár több ponton hibás, véleményem szerint jól érzékelteti Timur csatarendjét a csatában. Az oszmán csatarendet egy másik képpel fogom bemutatni (2. ábra, 82. oldal). Annyi máris elmondható, hogy Timur csapatainak a patak túlsó oldalán kellene lenniük, nem az innensőn, ahogy a képen látszik.

Timur már korán reggel csatarendbe állította a katonáit. A bal szárnyon Sahrub parancsnokolt, ennek volt egy elővéd alakulata, amelyet Mirza Husszein szultán vezetett. A jobb szárny parancsnoka Mirza Mirán sah volt, akinek szintén volt egy elővédje, amelyet Mirza Abu Bakr vezetett. A középhadat Mirza Mehmed szultán vezette. Jazdi szerint 40 parancsnok vett részt a csatában a csatarend középső részének jobb és bal szárnyán. Úgy vélem, hogy ezek mobil erősítéseként szolgáltak, amelyeket Timur mozgósíthatott a fenyegetett szárny megsegítésére. Timur a tartalékot irányította, amely szintén jelentős erőt képviselt, köztük a testőrségével. Ez a formáció csak akkor léphetett harcba, ha valamelyik szárny megingott. A középhad előtt helyezte el az elefántokat, amelyek a rohamok során képesek az ellenséges gyalogság vonalának áttörésére, és így eldönthetik a csatát.⁴⁶

⁴¹ Jazdi: i. m. 247–248.

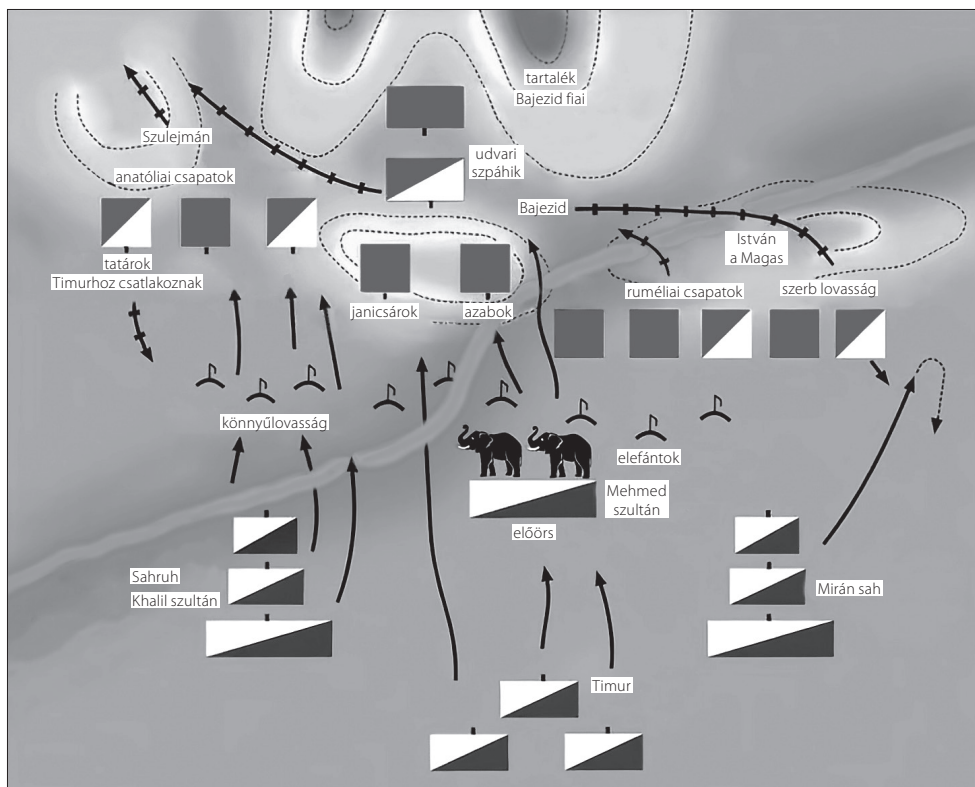
⁴² Uo. 248.; Marozzi: i. m. 283.

⁴³ Alexandrescu-Dersca: i. m. 63–64.

⁴⁴ Jazdi: i. m. 249.

⁴⁵ Uo. 249–250.

⁴⁶ Jazdi: i. m. 250–251.; Alexandrescu-Dersca: i. m. 72–74.

1. ábra Csatarend, Ankara, 1402⁴⁷

Az oszmán csatarendet (2. ábra) Marie-Mathilde Alexandrescu-Dersca elemezte az ankarai csatáról szóló monográfiájában. Véleményem szerint azonban a csatarend ebben a formájában nem pontos. Alexandrescu-Dersca ugyanis Hoca Sâdeddin Efendi történetleírását követi, aki 200 évvel az események után írt, illetve Idris Bitlisiét, aki körülbelül 70 évvel később alkotott. Jazdi szerint az oszmán jobb szárnyat Stefan Lazarević szerb despota vezette, ezt európai csapatok adták, köztük szerbek, akiket Jazdi külön kiemel. A bal szárnyra helyezi az anatóliai csapatokat, amelynek parancsnoka Bajezid fia, Szulimán volt.⁴⁸ Úgy vélem, hogy Jazdi leírása megfelel a valóságnak. Erre bizonyítékul szolgálhat a mohácsi csata (1526. augusztus 29.), amelyben a magyar csapatok először a ruméliei sereggel csaptak össze, amely az oszmán bal szárnyat képezte.⁴⁹ A későbbi szultáni csapatok emellé megérkezve képezték a középhadot, míg az anatóliai sereg képezte a jobb szárnyat.

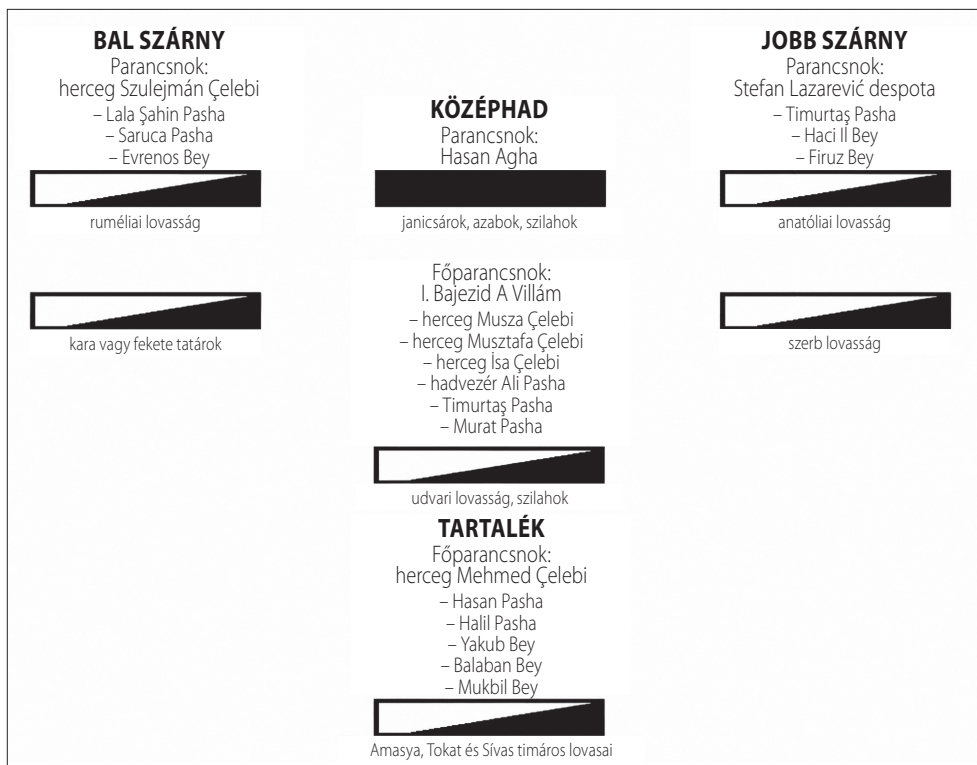
Tehát mindig az az alakulat harcolt a bal szárnyon, amelynek kiegészítési területén harcoltak (ha Anatóliában, akkor az anatóliaiak). Másrészt Alexandrescu-Dersca úgy vélte, hogy a csata vége felé az anatóliaiak átálltak a korábbi vezéreikhez. Ha azonban rátekintünk az ábrára, láthatjuk, hogy ehhez az oszmán középhad előtt kellett volna elhaladniuk, amely ezt a hadmozdulatot meg tudta volna akadályozni. Ugyanez a helyzet a tatár csapatokkal is,

⁴⁷ Battle of Ankara. Alchetron, 10. 04. 2022. <https://alchetron.com/Battle-of-Ankara> (Letöltés időpontja: 2022. 05. 09.)

⁴⁸ Jazdi: i. m. 251.

⁴⁹ B. Szabó János: A mohácsi csata. Corvina Kiadó, Budapest, 2007, 98–99., 120., 123.

amelyek Alexandrescu-Dersca szerint megkerülték a csata elején a ruméliai bal szárnyat.⁵⁰ Az is kérdéses számomra, hogy a szerbek miért az anatóliai seregrész mögött foglaltak állást. Ha Bajezid mindenképpen meg akarta akadályozni az anatóliai seregrész átállítását, akkor a szerbek mögé kellett volna őket helyezni. Úgy vélem tehát, hogy ez a csatarend így nem megfelelő. Véleményem szerint Jazdi leírása jóval egyszerűbb. Ehhez a felálláshoz vehetjük még Arabshah beszámolóját is. Tehát a bal szárnyon az anatóliai seregrész állt fel, amely előtt álltak a tatárok. Arabshah szerint ugyanis először a tatárok álltak át, majd a Szulejmán vezette bal szárny (az anatóliaiak is megfutottak). Tehát egymás előtt kellett állniuk. A jobb szárnyon elől állt fel a ruméliai lovasság, majd mögöttük álltak fel a szerbek Vuk Lazarević vezetésével. A középhadat a szultán szállta meg a janicsárokkal és az azabokkal. Vélhetően Bajezid előző nap délután vagy este kelt át, és igyekezett lezárni Timur előrehaladásának útját. Úgy vélte, csatára kényszerítheti, és a túlerő birtokában vereséget mérhet rá.⁵¹

2. ábra *Az oszmán csatarend*⁵²

⁵⁰ Alexandrescu-Dersca: i. m. 75–77.

⁵¹ Jazdi: i. m. 251–252.; Ibn Arabshah: i. m. 160–161.

⁵² Order of battle of Bayezids army, Ankara, 1402. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Order_of_battle_of_Bayezids_army,_Ankara_1402.png (Letöltés időpontja: 2022. 05. 09.)

Timurnak azonban volt egy másik fegyvere is, amellyel legyőzhette Bajezidet: az árulás. Timur törzsi környezetből emelkedett fel, amelyben mindennaposnak számított az árulás. A törzsek az erősebb vezetőhöz csatlakozhattak, vagy csak saját politikai ambícióikhoz mérten választottak vezetőt, szövetségest. Timur számára az árulás nem volt ismeretlen fogalom, tekintve, hogy a sógora is elárulta. Ezt az eszközt maga is alkalmazta a csaták során, például amikor az Arany Horda egyik tisztjének átállításával keltett zavart az ellenség soraiban, amit kihasznált.⁵³ A cselet akkor alkalmazták, amikor az ellenség jelentős túlerőben volt. Több olyan összecsapást is tanulmányoztam az ankarai csata elemzéséhez, amelyben árulás történt.

A legjobb példákat az angol történelem adta számomra, mint például az 1265-ös eveshami vagy az 1485-ös bosworthi csata. De Japánból is találtam példát, az 1600-as szekigaharai csatából. Ezekben jelentős részben a gyengébb fél csapataihoz álltak át az erősebbtől egységek. Kivételt csak az eveshami csata képez, ott vélhetően a biztos vereségből próbáltak meg Simon de Monfort walesi zsoldosai megmenekülni úgy, hogy átálltak I. Edward királyhoz.⁵⁴ Számomra a bosworthi csata és a szekigaharai csata jelentős tanulságokkal szolgált.

A bosworthi csatában III. Richárd harcolt Tudor Henrikkel szemben az angol trónért. Richárd számára rosszul indult a csata, mivel Henrik gyalogságán próbált meg áttörni lovasságával, de sikertelenül. Közrejátszott ebben az, hogy egyrészt Henrik bal szárnya egy mocsár védelmében helyezkedett el, így azt átkarolni Richárd nem tudta, emellett a jobb szárny Oxford grófjának vezetésével tartotta magát. A gróf megparancsolta, hogy senki sem hagyhatja el a zászlót, tehát a csatarendben elfoglalt helyét. Ennek az volt az oka, hogy ellentámadás esetén az alakulat könnyedén felmorzsolódott volna, másrészt pedig itt kaphattak helyet az ágyúk, amelyek pusztítani tudták Richárd katonáit. Richárd ekkor Henrikre támadt, átkarolva annak jobb szárnyát. Henrik Stanley felé rohant kíséretével, megpróbálva őt bevonni a harcba. Stanley korábban ígéretet tett Henriknek, hogy támogatja. A csatába viszont késve érkezett, és mindkét féltől elkülönülve várakozott, valószínűleg azért, mert Richárd túszként tartotta fogva a bátyja fiát.

Richárd jelentős veszteséget okozott Henrik személyes kíséretében, amely a trónkövetelőt bátran védve harcolt. Ekkor Stanley beavatkozott, és Richárd személyes kíséretére támadt.⁵⁵ Nem tudjuk ennek okát. A legtöbb történész szerint Stanley a győztes oldalhoz akart tartozni. Ekkor azonban Henrik állt vereségre, így az okot talán másban kell keresnünk.⁵⁶ Talán azért támadt Richárdra, mert úgy vélte, feltűnésmentesen megölheti a királyt, így bátyja fiának élete nem lesz veszélyben. Véleményem szerint Stanley a csata során az eseményeket latolgatta. Amikor azt látta, hogy Richárd sem Henrik létszámhátrányban lévő gyalogságával, sem Henrik személyes kíséretével nem bírt el, akkor avatkozott közbe, hogy azt segítse hatalomba, akinek a harctéren nagyobb esélye volt a győzelemre.

A csata azért volt fontos vizsgálódásaimhoz, mert bebizonyította, hogy a harctéri árulás legfontosabb szabálya, hogy a parancsnoknak saját csapataitól távol kell lennie, ha veszteség nélkül akarja a szándékát megvalósítani. Ez a tény jelentős segítséget jelentett számomra, amikor az ankarai csatával kapcsolatos csatarendet vizsgáltam, és segített abban is, hogy

⁵³ Timur Lenk (feltételezett szerző): *Institutes Political and Military of the Emperor Timour*. Daniel Stuart, Calcutta, 1785, 117.

⁵⁴ Thomas Wykes: *Chronicles of the Age of Chivalry*. Quadrillion Publishing Ltd., London, 1998, 146–150.

⁵⁵ Polydore Vergil: *Polydore Vergil's English History*. Camden Society, London, 1844, 218–224. https://archive.org/stream/threebooksofpoly29verg/threebooksofpoly29verg_djvu.txt (Letöltés időpontja: 2022. 12. 24.)

⁵⁶ Michael Hicks: *Richard III, The self-made king*. Yale University Press, Cornwall, 2019, 411.

az Alexandrescu-Dersca által kialakított, mindmáig egyedülként megalkotott oszmán csatarendet elemezni tudjam, és megalkossak egy jobb változatot.

A másik jelentős csata a szekigaharai volt. Ekkor Isida Micunari és Tokugava Iejaszu harcoltak a Japán feletti uralomért. Micunari foglalt először állást a Szekigaharát ölelő hegyeken. Igyekezett barikádokkal elzárni Iejaszu útját, és azt tervezte, hogy a hegyekről indított rohammal összeroppantja annak 20 ezer fős, létszámhátrányban lévő seregét. Ebben jelentős szerepet szánt Kobajakava Hideaki körülbelül 15 600 fős seregrészének, amelynek Iejaszu bal szárnyának felgöngyölítése volt a feladata. Iejaszu azonban igyekezett meggyőzni őt, hogy álljon az ő oldalára, azzal érvelve, hogy ő mentette meg a kivégzéstől. A csata kezdetben nem alakult jól Isida Micunari erőinek: a csata során a Tokugavák átvették a kezdeményezést, amit az ellenség nem tudott visszaszerezni. Mivel fennállt a veszély, hogy Micunari vonalait áttörik, ezért Hideakinak megadták a jelet a rohamra Iejaszu bal szárnya ellen, ő azonban nem mozdult. Mivel hosszú ideig nem válaszolt egyik félnek sem, ezért Iejaszu rálövetett néhány puskásával, hogy döntésre sarkallja. Ez rávette Hideakit, hogy támadja meg Micunari állásait.

Am mivel a mellette álló hadvezér, Jositcugu is számított erre a manőverre, ezért saját jobb szárnyának alakulatait Hideaki ellen vezette, aki jelentékeny veszteséget szenvedett, és Iejaszu bal szárnya közbeavatkozásának köszönhetően volt képes Jositcugu erőit eliminálni, és megnyerni Iejaszunak a csatát.⁵⁷ Mint látható, ha az elárulandó csapatok számítanak erre, akkor a hadvezér úgy alakíthatja a harcrendet, hogy ezt megakadályozza vagy jelentős veszteséget okozzon. Ekkor a másik fél nem nyer sokat, mert a meglepés elmarad, és az ellenséges csapatok által biztosított utánpótlás pedig érzékeny veszteséget szenved, mint ahogy Hideaki erői is. Ezért nem működik Alexandrescu-Dersca oszmán csatarendje.⁵⁸ Mint láthatjuk, ezen Bajezid úgy állítja fel a csatarendet, hogy lehetetlenné tegye hadserege megbízhatatlan tagjainak árulását.

Így Timur terve Bajezid bizonyos erőinek átállítására csődöt mondott volna, hiszen az oszmánok már az árulás pillanatában végezhetek volna ezekkel az alakulatokkal, vagy legalábbis jelentős veszteséget okozhattak volna nekik. A korabeli források szerint azonban az átállítás nem okozott különösebb problémát a végrehajtott csapatoknak. Tehát ezt csak akkor tudták problémamentesen levezényelni, ha külön álltak az oszmán csapatoktól, ahogy arra Bosworth példája is rávilágít.⁵⁹ Így az említett esetek fényében még inkább azt javaslom, hogy Jazdi csatarendjét fogadjuk el.⁶⁰

Timur az oszmán csapatok átállítását Bajezid üldözése közben tervezhette el. Nem értek egyet Arabshah azon állításával, hogy még a hadjárat előtt elkezdte megszervezni azt.⁶¹ Úgy vélem, hogy az oszmán erők kiképzése és a rajtaütések lehetőséget biztosítottak neki arra, hogy közben megegyezzen Bajezid tatár szövetségeseivel, akik előhadként is elkülönülhettek Bajezid erőitől.⁶² A megegyezés értelmében az átállításért cserébe a tatár törzsek autonómiát élvezhettek volna.⁶³ Ezért a tatárok vállalták, hogy átállnak Timur oldalára, aki ezzel a lépéssel igyekezett jelentős utánpótláshoz jutni. Ekkorra az oszmán erők a harcokban

⁵⁷ Anthony J. Bryant: *Sekigahara 1600: The final struggle for power*. Osprey Publishing, Oxford, 1995, 72–79.

⁵⁸ Alexandrescu-Dersca: i. m. 84.

⁵⁹ Vergil: i. m. 218–224.

⁶⁰ Jazdi: i. m. 251.

⁶¹ Ibn Arabshah: i. m. 158–159.

⁶² Jazdi: i. m. 247–248.

⁶³ Ibn Arabshah: i. m. 283.

körülbelül 5000 főt veszítettek.⁶⁴ De még így is 10 ezer fős létszámfölényben voltak, amely egy középkori csatában jelentősnek mondható. Így Timurnak újabb ötezer katonát sikerült lecsípnie az oszmánoktól, ennek eredményeként a felek haderejének létszáma megegyezett, ez pedig lehetőséget biztosított számára, hogy a győzelem reményében vágjon bele a csatába. Bár Arabshah nyomán Marozzi is úgy vélte, hogy a tatárok a többségét adták Bajezid hadseregének, vélhetően ez nem igaz. Inkább az előhadat adták, így az átállításukkal Timur zavart képezhetett az oszmán hadseregen belül.⁶⁵

Most térjünk vissza a csata leírására. Először a jobb szárny előőrse kezdte meg a támadást, amely nyílzáport zúdított Bajezid bal szárnyára. Őket követte Timur erőinek jobb szárnya, amely Jazdi szavajárása szerint gyorsan áttört Bajezid bal szárnyán. Bár Jazdi nem mondja ki, de véleményem szerint ekkor következett be a tatárok árulása.⁶⁶ Az történhetett, hogy a jobb szárny támadásakor a tatárok úgy tettek, mintha a fokozódó nyomás miatt két-felé váltak volna, és így Timur támadó katonáinak két szárnyára kerültek. Így könnyebben be tudtak tagozódni a rohamozó katonák soraiba, ezáltal az oszmánoknak úgy tűnhetett, mintha Timur erői szétverték volna a tatárokat. Így fel sem tűnhetett, hogy a tatárok átálltak az ellenséghez. Alexandrescu-Dersca leírásában a tatárok a ruméliai sereg mögött helyezkedtek el, és őket kikerülve álltak át.⁶⁷ Ezt azonban nem teheték veszteségek nélkül. Akkor lehetett volna esélyük átállni, ha Timur erői bekerítik a ruméliai csapatokat. Ekkor Bajezid a szorongatott csapatok megsegítésére küldte volna a tatárokat, akik átálltak volna Timurhoz.

Ezután következett az anatóliai erők átállása. Erről Dukász 15. századi bizánci történetíró és Aşıkpaşazade számol be. Mindketten leírják, hogy az anatóliai csapatok akkor álltak át, amikor a távolban megpillantották a Timur oldalán harcoló korábbi fejedelmek zászlóit.⁶⁸ Ibn Arabshah nyomán úgy vélem, hogy először a tatárok cseréltek oldalt, és utánuk következtek az anatóliai erők. Hiszen ahogy Arabshah leírja, először a tatárok álltak át, majd Szulejmán, az anatóliai csapatok parancsnoka elmenekült.⁶⁹ Ez azért lehetett, mert ekkorra már csapatai jelentős része a másik oldalon harcolt, és olyan létszámhátrányba került, amelyben a további harc értelmetlennek tűnt. Másrészt ő volt a trónörökös, így igyekezett a saját hatalmát biztosítani a testvéreivel szemben. Úgy vélte, hogy mivel azok a középhadban szolgáltak, ezért a haláluk biztos, ő pedig riválisok nélkül ülhet apja trónjára.

A jobb szárnyon közben szintén dúlt a harc. Kezdetben itt is Timur erői voltak sikeresebbek, és visszaszorították a ruméliai erőket. Timur unokája arra kérte Timurt, hogy erősítést vihessen, és megpróbálja visszahozni őket. Ugyanis Husszein és a bal szárny erői a ruméliai csapatokkal kerültek harcérintkezésbe, és bár jelentős előrehaladást könyvelhettek el, de féltől volt, hogy bekerítik őket. Ezért Mirza Mehmed erősítést vezetett az oszmán jobb szárnyra, és igyekezett a saját erőket visszahívni.⁷⁰ Ekkor avatkozott be a szerb nehézlovasság, amely ellentámadásával visszavetette Timur erőit, és stabilizálni tudta a jobb szárnyat. Bajezid azonban visszaparancsolta őket, mert attól tartott, hogy Lazarevićet Timur erői bekerítik és megsemmisítik.⁷¹

⁶⁴ Alexandrescu-Dersca: i. m. 114–118.

⁶⁵ Ibn Arabshah: i. m. 283.

⁶⁶ Jazdi: i. m. 252–253.

⁶⁷ Alexandrescu-Dersca: i. m. 76.

⁶⁸ Doukas: i. m. 93.; Aşıkpaşazade: i. m. 144.; Manz (2022): i. m. 152.

⁶⁹ Ibn Arabshah 160–161.; Marozzi: i. m. 286.

⁷⁰ Jazdi: i. m. 253., Timur Lenk (feltételezett szerző): *The Mulfuzat Timury*. Cleveland Row, London, 1830, 89.

⁷¹ Chalkokondyles: i. m. 257.

A módszer nem vált be, mivel Timur bal szárnya az ellentámadás leállása és az erősítés következtében újjászerveződhetett, és a ruméliai erőket átkarolta, megfutamította. A menekülő ruméliaiak pedig az európai kontingensen keresztül törtek át, szétzilálva a szerb nehézlövességet is. Ez lehetővé tette Timurnak, hogy könnyen felszámolhassa az oszmán jobb szárnyat,⁷² és a különálló, vélhetően európai – szerb – gyalogságot is megfutamította. Ekkor – mint Aşıkpaşazade írja – rés nyílt Timur katonái és a középhad között, amit kihasználva Bajezid fia, Mehmed elmenekült és Amaszijába ment, Musztafa pedig a harcok során eltűnt.⁷³

Ekkor Timur parancsot adott a hadseregének az oszmán középhad bekerítésére és felmorzsolására. Ebben jelentős szerepet szánt az elefántoknak is. Elefántokkal Timur erői először Indiában találkoztak, ahol jelentős mennyiséget zsákmányoltak belőlük. Erről Johann Schiltberger német utazótól tudunk,⁷⁴ akit Bajezid ejtett foglyul a nikápolyi csatában, és aki új urát majdnem minden hadjáratára elkísérte.⁷⁵ Az elefántok alkalmazásáról bővebben Clavijo, a Timur Lenk udvarába küldött spanyol követ számol be. Ő látta is őket Szamarkandban, ahol különféle mutatóanyagokat hajtottak végre.⁷⁶

Az elefántokat egymástól egyenlő távolságra helyezték el, és egy sorban alkalmazták őket. Jazdi szerint az elefántok olyanok voltak, mint egy mozgó erőd, rajtuk volt egy kisebb fapalánk, amelyen egy tiszt, és néhány katona állt, akik újjal lötték az ellenséget. Rajtuk kívül még egy hajtó is helyet foglalt az állat nyakán, aki az elefántot irányította. Az elefántok agyaraikat megrövidítették, és rájuk nagy vaskardokat szereltek. Amikor az elefánt rohamra indult, akkor a fejét ide-oda mozgatva felnyársalhatott egy nagyobb katonai alakulatot is. A hajtónak volt egy nagyobb fanyársa is, amelyet az elefánt koponyájába szúrhatott. Ekkor az elefánt a fájdalomtól nagyobb sebességgel rohamozott, és letaposott mindent, ami az útjába állt. A seb, amit a hajtó okozott, nem volt végzetes az elefántok számára.⁷⁷ Ha az elefántokat a seb okozása után a szabad levegőn, és nem pedig sátorban tartották, akkor a sebek begyógyulhattak. Clavijo ennek nem tudta megmondani az okát, véleményem szerint azonban azért a szabad levegőn tartották az elefántokat, hogy védjék őket a fertőzésektől. Egy nagyobb sátorban ugyanis összezúfolták volna őket, és a legyek könnyebben elfertőzhették volna a sebeket, emiatt az állatok elpusztultak volna.⁷⁸ Az elefántok nemcsak rohamra, hanem bizonyos tárgyak vagy akár emberek felemelésére is képesek voltak. Ekkor a hajtónak kellett megmutatnia az állatnak, mit kell felemelnie.

Az elefántok alkalmazására a legjobb példa az aleppói csata volt. Itt Timur erői az Aleppóból kitért mameluk emírek haderőinek két szárnyát bekerítették, és összezúfolták. Ekkor indultak rohamra az elefántok, amelyek jelentős pusztítást okoztak az ellenség soraiban, több lovast kirepítettek a nyeregből.⁷⁹ Összességében elmondható, hogy Timur célja az volt, hogy az elefántokra nyomja rá két oldalról az ellenséges hadsereget, így a szárnyak biztosíthatták annak megsemmisítését.

⁷² Jazdi: i. m. 254.

⁷³ Aşıkpaşazade: i. m. 143–144.

⁷⁴ Schiltberger Lienhart Richarteringer vazallusaként vett részt a nikápolyi csatában. A csata után oszmán fogságba esett, és Bajezid személyes szolgálatra választotta ki. Vele volt az ankarai csatában, utána pedig Timurt kísérte el további hadjáratokra. Timur halála után megszökött és visszatért Németországba. Johann Schiltberger, German nobel. Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Johann-Schiltberger> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 07.)

⁷⁵ Johann Schiltberger: *The bondage and travels of Johann Schiltberger*. Hakluyt Society, London, 1879, 36.

⁷⁶ Clavijo: i. m. 115.

⁷⁷ Uo. 139.

⁷⁸ Uo. 140.

⁷⁹ Jazdi: i. m. 169–170.

Timur terve Ankaránál is hasonló lehetett. A két szárny összeszorította Bajezid megmaradt erőit, amelyre szemből rátörtek az elefántok. Tudjuk, hogy Nikápolynál az oszmán középhad előtt kiélesített karókat állítottak fel, amelyek a francia lovasrohamnak is gátat vetettek. Vélhetően az elefántok ezeket a karókat képesek voltak a földből kihúzni, majd hozzávághatták az azab gyalogsághoz. Az elefántok előrenyomulását kezdetben nem tudták leküzdeni, ezért Bajezid a solakokkal – testőrségével – előrement bátorítani a csapatokat, illetve megkísérelte kilövetni az elefántokat. Az óriási állatok nyomában rohamra törő egyik lovascsapat azonban észrevette, elfogta és Timurhoz kísérte őt.

Azt is tudjuk Aşıkpaşazadétól, hogy amikor Bajezidot elfogták, és amikor találkozott Timurral, még mindig elkeseredetten folyt a harc. Timur úgy tett, mint aki a fiával, Sahruhhal sakkozik. Úgy vélem, hogy ő ekkor nem ezt tette, hanem még a csata utolsó fázisát felügyelte. Lehet azonban, hogy ezt a tevékenységet is csak Bajezid megalázásához használta fel, amivel azt akarta demonstrálni, hogy nem került jelentős erőfeszítésébe a szultán legyőzése.⁸⁰

KÖVETKEZTETÉSEK

Timur hadjáratából több következtetés is levonható. Sikereiben döntő jelentőségű, hogy képes volt felismerni a saját erői gyengeségét, és változtatni a hadjárat menetén. Bajezid gyorsabban mozgósított, mint ő, és nagyobb számú haderővel rendelkezett. Timur azonban Bajezidet saját birodalma belső területére csalta, amit halálos csapdává változtatott. Az oszmánok nem tudták kamatoztatni azt a tényt, hogy jobban ismerik a belső területeiket, mint az ellenség. Timur az infrastruktúra rombolásával és az alapvető fogyasztási cikkek eltulajdonításával jelentős mértékben meggyengítette az oszmánokat, akik ennek következtében érzékeny embervesztéseket könyvelhettek el. Ráadásul folyamatos nyomás alatt tartotta őket különböző rajtaütések formájában. Ezekkel egyrészt lassította Bajezidet, amikor beérhette volna őt, másrészt folyamatosan szemmel tarthatta az oszmánokat. Azt se felejtjük el, hogy ezzel állandó félelemben tartotta az ellenséget, akik úgy vélhették, hogy az ellenség jobban ismeri a saját területüket, mint ők.

A folyamatos visszavonulás ráadásul hamis biztonságérzetbe ringatta az ellenfelet. Bajezid jelentős veszteségeket könyvelhetett el a hadjárat kezdetén (5000 fő), a csata napjáig azonban 10 ezer fős túlerőben volt. Ezzel még könnyedén legyőzhette volna Timurt, aki a folyamatos visszavonulásával elhitette az ellenséggel, hogy a kezdeményezés még Bajezid kezében van, így annak fogalma sem lehetett a neki állított csapdáról amíg bele nem sétált. Közben pedig Timur a birodalom belső területeinek folyamatos pusztításával elérte, hogy az oszmánok bosszúvágytól kísértve és – Bajezid hírnevének megfelelően – gyors menetben kövessék őt. Így viszont a harctéren már egy kifáradt és szomjazó oszmán hadsereggel kellett megküzdenie. Bajezid egyébként azért is menetelt nagy sebeséggel, mert tudta, hogy Timur erői három éve folyamatosan harcban álltak. Ezért a tempó fokozásával ő próbálta meg kifárasztani Timurt, sikertelenül.

A timurida hadsereg a csata előtt jól használta ki a terepet is. Timur gondosan a víz mellé telepítette a katonáit, akik így folyamatos utánpótlást élvezhettek. Közben az oszmánokat megfosztotta ettől a lehetőségtől, így a tűz júliusi napon nem tudtak olyan hévvel harcolni, mint például a korábbi csaták alatt. Bár Bajezid a csata előtt magaslati helyet foglalt el, és elvágta Timur további előrenyomulásának útját, végül saját magát zárta csapdába.

⁸⁰ Aşıkpaşazade: i. m. 143–145.

Timur rendkívül jól mérte fel az ellenséges csatarendben rejlő gyengeségeket, amelyeket a saját előnyére fordíthatott. Itt elsősorban a tatárok átállítására kell gondolnunk. Timur pontosan tisztában volt azzal, hogy létszámhátrányból nem nyerhet csatát. Ezért rendkívül kreatív módon úgy határozott, hogy csapatait a csata közben tölti fel az oszmánok soraiból. Ezért vélhetően a portyái alatt kiépített egyfajta együttműködést a tatárokkal, akik a csata alatt ügyesen átálltak a timurida oldalra.

Bajezid legnagyobb hibája a hagyományos oszmán hadviselési módszerek követése volt. Emiatt nem alkalmazott biztosítékokat, amelyek az árulást megakadályozhatták volna (nem keverte a csapatait). Továbbá úgy vélte, hogy az anatóliai hódításai megszilárdultak, ezért a tartományaiból érkező katonák már nem árulhatják el, hiszen korábban neki esküdtek hűséget. Emellett az újonnan meghódított területek átszervezése sem volt még teljes, így olyan emberek voltak vezető pozíciókban, akik a korábbi fejedelmek alatt is szolgáltak. Tehát ezek az alakulatok spontán átálltak, amint korábbi parancsnokaikkal találkoztak a hadszíntéren.

Bajezid azonban jó döntéseket is hozott a hadszíntéren. Példaként hozható fel, hogy a szerb nehézlovasságot tartalékban tartotta, majd a túlzott timurida előrenyomulás visszaszorítására használta. Bajezid azonban a nehézlovasságot egyfajta mozgó tartalékként alkalmazta, így amikor őket visszarendelte – gyaníthatóan a bal szárny stabilizálására –, akkor a jobb szárny megtépzott erői elmenekültek, az egész jobb szárnyat maguk után rántva. Timur zsenialitását dicséri, hogy az elefántokat az erős középhad szétzúzására vetette be, amelyet a lovasság a két szárnyról támogatott. Így a gyalogságnak oldalra kellett húzódnia a lovasság feltartóztatására, és nem tudtak az elefántokkal szemben eredményesek lenni. Bár Bajezid a saját testőreivel próbálta a rohamot szemből feltartóztatni, ez nem volt sikeres, és végül a fogságba eséséhez vezetett.

Bár Timur nem hagyott kormányzatot az újonnan meghódított területeken, ez nem jelenti azt, hogy nem tett meg mindent azért, hogy az oszmán állam újbóli felemelkedését kordában tartsa. Így kibővítette a korábbi fejedelemségek területét, ezzel lekötölte, és megerősítette őket. Az oszmánokat igyekezett vazallusaivá tenni, még unokáját is beházasította a családba, valamint nyitva hagyta annak kérdését, ki legyen az oszmán uralkodó, így polgárháborút idézve elő az oszmán tartományokban. Ezzel biztosíthatta, hogy területei többé nem kerüljenek támadás alá.

Végül azonban az oszmán állam kiheverte ezt a vereséget és folytatta terjeszkedését. Ennek több oka volt. Az egyik az európai beavatkozás hiánya volt, amely a nikápolyi csatában elszenvedett vereség miatt történhetett így. Bár Timur jelentős területeket adott vissza a térség korábbi fejedelmeinek, azok részt vettek a polgárháborúban, később pedig egymással is harcoltak, így az oszmánok kijátszották őket egymás ellen. Megkönnyítette az oszmán terjeszkedést a Timurida Birodalmon belüli polgárháború, hiszen nem volt egy olyan erős állam, amely az oszmánokat visszaszorította volna, illetve az oszmán államon belül megkezdett reformok időtállóan bizonyultak és lehetővé tették a birodalom túlélését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ágoston Gábor: *The Last Muslim Conquest: The Ottoman Empire and Its Wars in Europe*. Princeton University Press, New Jersey, 2021.
- Alexandrescu-Dersca, Marie Mathilde: *La campagne de Timur en Anatolie (1402)*. Universitatea Mihaileana, din Iasi, Iasi, 1942.

- Amitai-Preiss, Reuven: *Mongols and Mamluks. The Mamluk-Ilkhanid War, 1260–1281*. Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Aşıkpaşazade: *Osmanoğulları'nın Tarihi*. MAS Matbaacılık M.A.Ş., İstambul, 2003.
- Battle of Ankara. Alchetron, 10. 04. 2022. <https://alchetron.com/Battle-of-Ankara>
- Bryant, Anthony J.: *Sekigahara 1600: The final struggle for power*. Osprey Publishing, Oxford, 1995.
- B. Szabó János: *A mohácsi csata*. Corvina Kiadó, Budapest, 2007.
- Chalkokondyles, Laonikos: *The Histories, Volume 1*. Harvard University Press, Cambridge, 2014.
- Clavijo, Ruy González de: *Embassy To Tamerlane, 1403–1406*. Taylor & Francis Group, London, 2006. <https://wellcomecollection.org/works/gsbahsgv/items?canvas=10>
- Doukas: *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks: An Annotated Translation of „Historia Turco-Byzantina”, 1341–1462*. Wayne State University Press, Detroit, 1975.
- Hicks, Michael: *Richard III, The self-made king*. Yale University Press, Cornwall, 2019.
- Ibn Arabshah, Ahmed: *Tamerlane or Timur the Great Amir*. Luzac & Co, London, 1936. https://archive.org/stream/TamerlaneOrTimurTheGreatAmir-AhmedIbnArabshah/216572337-Tamerlane-or-Timur-the-Great-Amir-Ahmed-Ibn-Arabshah_djvu.txt
- Jazdi, Sharaf al-Din Ali: *The history of Timur-Bec, Known by the name Tamerlain the Great, Emperor of the Moguls and Tartars*. Bartholomew Close, London, 1823. https://books.google.hu/books?id=6zrLcMS-lz0C&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Johann Schiltberger, German noble. Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Johann-Schiltberger>
- Manz, Beatrice Forbes: *Nomads in the Middle East*. Cambridge University Press, Cambridge, 2022.
- Manz, Beatrice Forbes: *The rise and rule of Tamerlane*. Cambridge University Press, Cambridge, 1989.
- Marozzi, Justin: *Tamerlane: Sword of Islam, Conqueror of the World*. Harper Collins Publishers, London, 2005.
- May, Timothy Michael: *The Mongol Art of War*. Pen & Sword Books Ltd., South Yorkshire, 2007.
- Schiltberger, Johann: The bondage and travels of Johann Schiltberger. Hakluyt Society, London, 1879.
- Timur Lenk (feltételezett szerző): *Institutes Political and Military of the Emperor Timour*. Daniel Stuart, Calcutta, 1785.
- Timur Lenk (feltételezett szerző): *The Mulfuzat Timury*. Cleveland Row, London, 1830.
- Vergil, Polydore: *Polydore Vergil's English History*. Camden Society, London, 1844. https://archive.org/stream/threebooksofpoly29verg/threebooksofpoly29verg_djvu.txt
- Wykes, Thomas: *Chronicles of the Age of Chivalry*. Quadrillion Publishing Ltd., London, 1998.